

AHISKA'DA ÖLÜM VE SÜRGÜN

Meheddin BEKİROĞLU

Adigön'ün Muxe köyünde yaşayan Molla Burhan'ın iki oğlu, üç kızı vardı. Büyük oğlu Hamit de medreseye gitmiş, imamlık öğrenmişti. Küçük oğlu Halil İstanbul da askerî okulu bitirmiş, hayatını Osmanlı ordusuna bağlamıştı. Şimdi emekli olmuş, İstanbul'da yaşıyordu. Halil Bey'in de üç oğlu vardı. Babaları çocuklarının asker olmasını isterdi; öyle de olmuştu. Büyük oğlu Selim binbaşı rütbesiyle 93 Harbi'nde Plevne Savaşı'nda şehit olmuştu. Ortanca oğlu Ferit Bey istihbarat subayıydı. Bu günlerde yüzbaşı rütbesine terfi etmişti. Küçük oğlu da askerî okulu yeni bitirmiş, teğmen rütbesiyle Suriye'de hizmet ediyordu.

Seksenli yaşlarda bulunan Halil Bey, İstanbul'da yaşasa da, yaz aylarında İzmir yakınlarındaki mülküne gider, yazı orada geçirirdi. Bu günlerde Halil Bey çok hüzünlüydü. Osmanlı ordusu Balkanlarda ağır kayıplar vermiş, oğlu Ferit de orada şehit olmuştu.

Ağabeyi Hamit'in oğlu Camal, 12-13 yaşlarındaki oğlu Yusuf'u da alıp amcasını ziyarete gelmişti. Maksudu, amcasına başsağlığı dilemek ve biraz alışveriş etmek, oğlunu İstanbul'da okutmaktı. Oğlu Yusuf'a, daha küçük yaşlarında dayken bazı dualar öğretmişti. Onun da kendisi gibi imam olmasını için İstanbul'da okumasını istiyordu. Bu maksatla oğlunu İstanbul'un en ünlü hocalarının ders verdiği medreseye kaydettirdi.

Amca ile yeğen kaç günden beri bir arada yılların hasretini gidermeye çalışıyorlardı. Halil Efendi Ahıska'yı, Kobliyan'daki tanıdıklarını soruyor; oradaki hayatı, olayları merak ediyordu. Kendisi de Osmanlı'nın durumunu yeğeni Camal'a anlatıyordu. Ama Camal'a göre, böyle giderse Osmanlı Devleti, Balkanlarda ve Kafkaslarda mevkilerini kaybedecekti. Ahıska'nın Ruslardan geri alınması da imkânsızdı.

- Benim sözlerimi dinle, Camal. Elinizdeki toprakları,

malı koyunu satın. İmkân varken Türkiye tarafa geçin. Ben de yardım ederim, Anadolu'da yeni yerler edinirsiniz. Böyle gitmez, sınırları sağlama alırlar, gidip gelmek imkânsız olur. Düşman bayrağı altında yaşamak zordur. Benim ağabeyim dinlemedi, anlamadı. Sen mollasın, köyde sözü geçen birisin. Kendi devletin, bayrağın olmadan dinini, dilini kolayca yaşayamazsın. Gel sen de bu ay yıldızlı sancağın altına, çocukların bu devlete hizmet etsinler. Kendi devletin için sevin, onun için yas tut, bu devlet için ölmek de şereftir. Dua ederken 'Ya ilahi sen Padişahımızı muzaffer eyle' diyorsun. Bugün Rus padişahla Türk padişah savaş hâлиндeler. Sen hangi padişahın bundan zaferle çıkmasını diliyorsun? Geçin bu tarafa, çocuklarınızı düşman esaretinden kurtarın.

Molla Camal, sakince amcasını dinledi ve şöyle cevap verdi:

- Amca, orada yaşayan yalnız bizim aile değil. Bugüne kadar dinimize dokunan olmadı, umarım bundan sonra da olmaz. Bak bizi Rus hükûmeti askerî hizmete almıyor. Vergimizi veriyoruz, sizden daha rahat yaşıyoruz. Benim gibi oğullarım da savaşa gitmez inşallah.

Halil Bey bu sözlere çok sinirlendi. Oturduğu yerden fırladı ve yüksek sesle:

- Daha benim sana söyleyeceğim yok. Vatan için savaşmak, ölmek kutsaldır, dedi.

Molla Camal, yarın erkenden amcası, akrabalarıyla vedalaştı ve İstanbul'dan ayrılırken oğlu Yusuf'a şöyle nasihat etti:

- Oğlum, Kobliyan'da benden büyük molla yoktur. Derslerine iyi çalış. Okulu bitir gel, benim yerime hoca olursun, malıma mülküme sahip çıkarsın.

*

Bu görüşmenin üzerinden neredeyse 20 sene geçmişti. Halil Bey ile yeğeni Molla Camal çoktan dünyalarını değiştirmişti. Birinci Dünya Savaşı sona ermişti. Molla Camal'ın oğlu Yusuf, babasının vasiyetini

Meheddin Bekiroğlu,
kız kardeşi Çiçek'le
1984, Kazakistan.

gerçekleştirmiş, medrese eğitimini tamamlamıştı. Ahıska köylerinde İstanbul'da eğitim görmüş çok az hoca vardı ve Yusuf Hoca bu ender insanlardan biriydi. Adı nâmı bütün Ahıska'da biliniyordu. Malı mülkü de yerindeydi. Bu arada Rusya'da devir değişmişti; Moskova'da Bolşevik hükûmeti kurulmuş ve iç savaş başlamıştı. Kafkasya'da kargaşa ve siyâsî belirsizlik halk içinde sıkıntıya yol açıyordu. Ahıska ve çevresi sahipsiz kalmıştı, ayakaltındaydı. İngilizler, Ruslar, Osmanlılar, Menşevik Gürcüler, Ermeniler biri gidiyor, biri geliyordu. Yani Ahıska için felâketli günler başlamıştı. İnsanlar kendilerini nasıl savunacaklarını bilmiyordu. Dünyada olup bitenler hakkında doğru dürüst bilgi edinmek, ileriye dönük hazırlık yapmak da zordu. Aspinza, Ahılkelek bölgelerinde de durum vahimdi. Ruslardan yardım alan Ermeni çeteleri, köyleri yağmıyor, yakıyor, kadınlara tecavüz ediyorlardı. Kars, Ardahan, Muş taraflarından çok kötü haberler geliyordu. Ermenilerin köyleri insanlarla birlikte yaktıkları söyleniyordu.

Halkı teşkilâtlandırarak askerî bilgiye sahip tecrübeli insanlar yoktu. Mollalar dua ediyor, padişahlardan insaf, Allah'tan yardım bekliyorlardı. Rusya'da hukuk ve mühendislik okumuş Osman Server Bey'in Kobliyan köylerinde halkı organize etmeye çalıştığı söyleniyordu. O günlerde Molla Yusuf rahatsızlanmıştı ve tedaviye ihtiyacı vardı. Kendi yerine, imam olarak Zahit'i tayin etmiş ve tanıdıklarının bulunduğu bir Acara köylerinden birine gitmiş; bir süre sonra ailesini de yanına almıştı.

Kobliyan'da iyi kötü milis güçleri oluşturulmuştu. Askerî disiplin, donanım ve silâh bakımından çok iyi olmasalar da köylerde bunların varlığı, düşmanları saldırmaktan caydırıyordu. Aspinza köylerinden kaçıp gelen insanları da Kobliyan köylerine yerleştiriyorlardı. Bölgede hâkim olan Gürcü Menşevik kuvvetlerine de güvenemiyorlardı ve gerginlik sürüyordu.

İşte bu günlerde Türk ordusu yardıma geldi ve insanlar biraz olsun rahat nefes aldılar. Düzen ve asayiş yeniden kurulmuş olduysa da uzun sürmedi. Mütareke'den sonra Osmanlı ordusu Ahıska'dan çekilmek zorunda kalmıştı. Gürcü askeri Ahıska ve Kobliyan köylerine girdi. Askerler bir yandan köylülere zulüm ediyor, bir yandan da başıbozuk eşkıya çeteleri köyleri yağmalyordu. Tiflis'te kurulmuş Jordaniya hükûmeti, Ahıska bölgesinde şöyle böyle iki üç yıl varlığını sürdürdü. Ne var ki bu yönetim de uzun sürmedi ve Şubat 1921'de Kızılordu Azerbaycan ve Ermenistan üzerinden Gürcistan'a girmiş ve mevcut hükûmeti devirerek yerine Leninci Sovyet Bolşevik rejimi kurulmuştu. Hayat normale dönmeye başladı. Sovyetlerin Ankara hükûmetiyle dostluk ilişkileri de Müslüman Türk nüfusun durumuna olumlu etkiliyordu.

İşte o günlerde Molla Yusuf, ailesiyle birlikte Muxe köyüne döndü. Köy meydanında cemaatle selâmlaştı, hal hatır sordu:

- Hepimize geçmiş olsun. Allah ölenlere rahmet eylesin, geride kalanlara da selâmetlik ihsan eylesin. Kusura bakmayın, bu ağır günlerde yanınızda olmadım. Ama gece gündüz sizler için dua ettim, ölenler için Kur'an okudum, Allah kabul etsin.

Sabır da imandandır. Molla Yusuf, köyde imamlığa devam ediyordu. Sakalı beyazlanmış, yaşı ilerlemişti, köyün ve çevresinin önde gelen muteber şahıslarından biriydi. Kimseye muhtaç değildi, hâli vakti yerindeydi. Ne Birinci Dünya Savaşı, ne de iç savaş Molla Yusuf'a zarar vermişti; ailesi ve yakınlarından da kimsenin kaybı veya zararı olmamıştı. Yeni hükûmet, ilk başlarda sınır boylarında kimseye zarar vermemişti ve kolhoz düzeni de buralarda epey sonradan uygulanmıştı. Molla Yusuf'un üç oğlu, kendisi ve karısı, babadan kalmış ve dört yere bölünmüş toprakları kullanıyorlar, kolhozda da çalışıyorlardı. Mülkiyet düzeninin değişmesi, yeni yönetim şekli hocayı fazla rahatsız etmiyordu. Hayat devam ediyordu. Molla Yusuf, eskisi gibi imamlık yapıyor, camide dinî sohbetler ediyordu. Hükûmetin halkın dinine karıştığı pek söylenemezdi. Köylerde kolhoza katılmayan ve kendi toprağını işleyen aileler de vardı. Önceleri kolhoza girmek gönüllüydü, halk Türkiye'ye göç etmesin diye Bolşevikler baskı ve mezalimden çekiniyorlardı. Ancak sınırdaki tedbirler alındıkça baskı ve dayatmalar da artıyordu.

Gel zaman git zaman 1937 yılı gelmiş, Stalinci Sovyet rejimi gerçek yüzünü göstermeye başlamıştı. Büyük şehirlerde farklı bahanelerle aydın ve memurları tutuklayıp idam ediyor ya da Sibiryaya sürüyorlardı. Sıra köylere de gelmişti. İlk önce birkaç idareciyi halk düşmanı, sabotajcı, Troçki yanlısı, milliyetçi diye suçlayarak Sibiryaya sürdüler. Muxe köyünde kolhoz Başkanıyla Molla Yusuf iyi anlaşıyordu. Merkezden gelenleri de idare ediyorlardı. Ahıska bölgesinde ve Kobliyan köylerinde de birkaç molların tutuklandığı haberi geliyordu. Ama Molla Yusuf'a dokunan yoktu. Oğullarından biri Bolşevik mahallî yönetim kadrosundaydı. Önce mescidi kapattılar, sonraki günlerde oğlunu görevinden alıp dışarı attılar.

Bir gece yarısı kapı çalındı. NKVD, yani emniyet görevlileri içeri girdiler ve Molla Yusuf'a Ahıska emniyet müdürlüğüne götürüleceğini söylediler. Molla'yı alp gittiler. Molla o geceyi NKVD karakolunun bodrum katında, nemli, küçük bir koğuştta geçirdi. Bir gün geçti, ancak gelen giden yoktu. Molla Yusuf aç susuz kalmıştı. Küçük abdestini bir köşede lazımlığa yapmıştı, büyüğünü tutmaya çalışıyordu. Sabahleyin saat dokuz civarında kapı açıldı. NKVD üniforması

giymiş bir görevli onu bir üst kata çıkardı. Ondan tuvalet gitmek için izin istedi, fakat görevli arkadan ensesine bir tokat attı ve yürümesini söyledi. Molla epey sarsılmıştı, çünkü o güne kadar kimse mollaya hakaret etmemiş, kılına bile dokunmamıştı. Şimdi ise torunu yaşında bir NKVD görevlisinden tokat yiyordu. Molla'yı bir odaya götürdüler. Meğer burası, amirin odasıymış. Büyük bir masanın arkasında Gürcü asıllı amir oturmuştu. Molla selâm verince amir selâmı aldı ve kinayeye gülerek geceyi nasıl geçirdiğini sordu. Teşekkür ederek, tuvalete gitmek istediğini söyledi. Amir zile bastı, gelen üniformalı memura Molla'yı tuvalete götürmesini söyledi. Molla ihtiyacını giderdikten sonra sağa sola baktı, taharet etmek için su aradıysa da su yoktu. Dışarıdaki görevliye taharet almak için nereden su bulabileceğini sordu. Ama cevap olarak bir tokat yedi. Bu memur onu yeniden odaya getirip kendisi dışarı çıktı. Amirin yüz ifadesi daha da sertleşmişti, hocaya taraf dönüp sordu:

- Molla Yusuf, sen duymadın mı, civar köylerden kaç mollayı Sibirya'ya postaladığımızı? Neden ibret almadın? Bir de oğlun Sovyet hükûmetinde çalışıyor. Bu halkın mollası da kâhyası da yöneticisi de biziz, daha anlamadın mı? Bizim kimin ne niyeti olduğunu bilmediğimizi mi sandın?

- Amirim, ben köyün imamıyım sadece. Ömrü hayatımda bu halka dinî vecibelerini yerine getirmeye yardımcı olmaktan başka niyetim olmamıştır. Bu benim vazifemdir, bunun için okudum, yıllarca bu yolda emek sarf ettim. Bensiz bu insanlar ne yaparlar?

Amir yerinden kalkıp yaklaştı ve molların karşısına geçip ona bir yumruk attı. Mollanın sarıklı fesini bir tarafa, kendisi diğer tarafa düştü. Kalkıp fesini almak için eğildi. Bu defa da boynunun ardına bir tokat yedi. Yüz üstü düştü, kendinden gitmişti. Bir zaman sonra kendine gelir gibi oldu, sarıklı fesini kaldırıp başına koydu. Amir yerinde oturmuş, sinirli tavrıyla mollaya bakıyordu.

- Şimdi nasılsın molla? Seni de Sibirya'ya, diğer mollaların yanına göndereceğim. Bir de yazacağım ki, sana orada domuz otlatsınlar. Şimdiyse sorularına cevap ver bakalım. Türkiye'ye akrabaların var mı? İstanbul'da kimleri tanıyor sun?

- Akrabalarım var. Ama onlardan otuz seneden fazladır bir haberim yok.

- Yalan söylüyorsun. Biz biliyoruz, Halil Efendi'nin torunu size gelmişti.

Molla Yusuf, Amirin otuz sene öncekini, Halil Efendi'yi nereden tanıdığını anlayamadı. İç cebinden bir hamaylı çıkardı:

- Ant olsun şu Kur'an'a ki, benim otuz senedir akrabalarımın haberim yoktur.

- Benim senin Kur'an'ına inanacağımı mı sanıyorsun?

Siz Müslümanlar, Allahu Ekber diyerek, binlerce Hıristiyan'ı öldürdünüz.

- Ben hayatımda elime hiç silâh almadım.

- Halil Efendi'nin torunu binbaşısıdır. Azerbaycan'da yüzlerle Rus'un, Ermeni'nin katili olmuştur. Hem senin şimdi Türkiye'de bulunan Server Atabek'le ne gibi bağlantın vardır?

- Amirim, ben Türkiye'nin işlerine nasıl karışıyorum? Biz neredeyse yüz yıl Rus Çarının tebaası olduk, şimdi de komünist hükûmetinin emri altındayız. Ben her zaman hükûmetle iyi geçindim, ona karşı gelmedim.

Amir önündeki dosyadan birkaç kâğıdı çıkarıp okumaya başladı. Molla Yusuf'un tanıdıkları, yakınları, ayrıca Türkiye'deki akrabalarıyla birlikte rejime karşı değişik faaliyetlerinden, casusluk yaptığından, propaganda girişimlerinden, örgüt kurma planlarından bahsediliyordu.

- Bak şimdi Hoca Efendi. Bunları itiraf ederek ifadeni de imzalayacaksın, başka türlü buradan kurtulman mümkün değil. Senin Türkiye'deki muhacirlerle ilişkilerini ve birçok Ahıskalının sınırı geçip kaçmasına yardımcı olduğunu da biliyoruz. İtiraf edip imzalayacaksın, anlıyor musun?

- Ama bu nasıl olur, Amirim. Bunların hepsi iftirdir, bunları kim niye uydurmuş bilmem! Bunu nasıl imzalarım, yapmadığımı nasıl itiraf ederim?

Amir zile bastı. Gelip Molla'yı başka bir koğuşa götürdüler. Demir kapılı mekânda cam yoktu. Sivil kıyafetli üç kişi odaya girdiler ve Molla'yı aralarına alıp dövmeye başladılar. Ona öldüresiye işkenceler yaptılar. Kollarından ve ayaklarından tutup sürüyerek biraz büyük bir koğuşa attılar. Burası 14-15 tutuklunun bulunduğu nezarethaneydi.

Müslüman tutsaklar, hocayı yerden kaldırıp bir mitilin üstüne yatırdılar. Bir bezi suda ıslatıp yüzünün kanını sildiler. Beyaz sakalına kan bulaşmıştı. Sarıklı fesinden molla olduğunu anlamışlardı. Az sonra hoca gözünü açtı, etrafına baktı. Nerede olduğunu anlamaya çalışıyordu. Hocayı bir duvara yaslandırıdılar, karnı aç olduğu belliydi. Biraz peynir, ekmek verdiler. Ama onun çenesi çok fena haldeydi, hiçbir şey yiyemedi. Biraz su içti, sonra da bir miktar buğday lapası yedirdiler. İsmi sordular, oradaki Müslüman tutukluların çoğu, Molla Yusuf'u biliyorlardı. Ahıska'da iyi tanınan hocalardan biriydi çünkü. Neden burada olduğuna bir anlam veremediğini söyledi. Sonra kendisine yardımcı olan gence neden tutuklandığını sordu.

- Biz, kolhozun öküzleriyle köyden ilçe merkeze tuz götürüyorduk. Dereli köyü yakınlarında üç silâhlı kaçak önümüzü kesti. Öküzleri arabadan açıp önlerine katıp gittiler. Biz bir kolhoza haber verdik. Bizi alıp işte bu karakola getirdiler. Şimdi "Siz o

kaçakları tanıyor musunuz? Nereye gittiler? Türkiye’de akrabalarımız var mı?” diye sorgu sual ediyorlar. Kimseyi tanımadığımızı söyledikse de altı aydır burada tutukluyuz. Evden iki haftada bir yemek filan getiriyorlar. Ama sizin gibi din adamını tutuklamaları, böyle muamele yapmaları vahşiliktir, bunu ancak hayvanlar yapar. Kıyamet yakındır vallahi.

- Oğlum, ben de şaşkınum. Hayatım boyunca kimseyle kavgam, dalaşım olmadı. İnsanlarla hep iyi geçindim, onlara din ve iman öğrettim, yüce Yaradan’ın kullarına yardımcı oldum. Hükûmetlerle hiç işim olmadı, daima her zaman dua ettim. Gökte Allah, yerde padişah dedim. Belki de birileri benden devlete şikâyet etmiştir, ispiyonlanmış da olabilirler. Ama iftirayla yalan fazla devam edemez, ben suçsuz olduğumu biliyorum.

Molla birkaç gün bu koğuştta, tutukluların içinde kaldı, bir derece toparladı, kendine geldi. Ama yine onu bodrum kattaki koğuşa attılar. Her gün sorgu sual ediyorlardı.

- Tiflis’te kimleri tanıyorsun? Merkezdeki üst görevlilerden kimlerle işbirliği yaptın? Yöneticilerden kimler evinize geliyordu? Ne konuşuyorlardı?

O günler Ahıska’da birçok memur, yönetici ve köylüyü Troçkist diye cezaevlerine atmış veya Sibiryaya sürmüşlerdi. Şu da var ki, Ahıska’nın Müslüman köylüleri Lenin, Stalin ve Troçki’yi sadece duymuşlardı, politikadan çok uzaktılar. Çoğu Ahıska’dan başka şehir görmemiş, başka hiçbir yeri gezmemişti.

Epeyce işkenceden sonra nihayet Molla’ya bir kâğıt imzalatıldılar. O da kâğıdın altına Arap harfleriyle ‘Yusuf Camaloğlu’ yazdı. Bu, hocanın suçlu olarak sorgulama tutanağıydı. Halkı hükûmete karşı kıskırtmak suçundan on yıllık süreyle sürgüne tabi tutuluyordu. Akşama doğru Borcom istasyonunda tutukluların bulunduğu özel vagona bindirdiler. Tren Azerbaycan üzerinden Sibiryaya doğru yol alacaktı. Molla’yı çok uzun ve çileli bir yol bekliyordu...

Ahıska, dağlık bölgedir ve dağları ormanlarla kaplıdır, yamaçlarda ve vadilerde ekin yeri az olsa da toprak verimlidir. O sırada bahçecilik, hayvancılık gelişmişti, dolayısıyla yörenin meyvesi, eti sütü boldu. Oralarda kayaların altından buz gibi şifalı kaynak suları fişkırır. Bölgenin insanları çalışkandır. Hayat seviyesi, modernleşme, eğitim ve kültür, giyim kuşam açısından o sırada Ahıskalılar geleneklerinden daha kopmamışlardı. Sülaleler bir arada, aynı mahallede otururlardı. Nüfus artışı yüksekti, en küçük ailede bile dört beş çocuk vardı.

İkinci Dünya Savaşı devam ederken Haziran 1941’de Nazi Almanya’sı Sovyetlere taarruz edince ülke kendini savaşın içinde bulmuştu. Ahıskalı Türklerin her aileden en az iki, üç erkek silâhına

alınmıştı. Molla Yusuf’un oturduğu 75 hanelik Muxe köyünden ilk celpte, 17 yaşından itibaren 118 genci askere aldılar. Köy halkı bu savaşta Sovyet ordusuna toplam 163 asker vermişti. On yedi yaşına gelmemiş olan çocuklar da Ahıska’da demiryolu yapımında veya kolhozlarda çalışıyorlardı. Köyde, sadece ihtiyarlar ve çocuklar kalmıştı.

Savaşın dertli, ağır günleri sürerken 15 Kasım gecesi NKVD askerleri bütün köyleri çevirip ablukaya aldılar. Köylerden kaçan olmasın diye her taraf kontrol altında tutuluyordu. Köylerdeki halkı bir yere toplayarak buradan tahliye edileceklerini bildirdiler. Moskova, köylerin boşaltılmasını emretmişti. Bunun adı sürgündü, bu düpedüz mezalimdi. Erkekleri savaşta olan suçsuz halkı mahkemesiz ve sorgu sualsiz evinden barkında koparıp atıyorlardı. Hazırlık ve toparlanma için sadece iki, üç saatlik bir süre verilmişti. Köy halkı biraz giyecek, yiyecek, bir miktar eşya ve kap kacak alabilmişti. Ahıska köylerinden halkı, Amerikan askerî yardımını kapsamında verilmiş *Studebaker* kamyonlarıyla **Mugaret** düzüne taşıdılar. Oradaki istasyonda her vagona 40-45 kişi olmak üzere kara trenlere doldurdular. Trenler Hazar Denizi’ni dolanarak Orta Asya ve Kazakistan’a kadar acı ve ölüm yolundaydı. Sürgün yolculuğu kimileri için üç hafta, kimileri için bir ay sürecekti. Savaşın getirdiği sıkıntılar yetmiyormuş gibi şimdi de büyük sürgün faciası başlamıştı...

Molla Yusuf, Sibirya’daki ceza kampından eve birkaç mektup yazmıştı. Mektupların yalnız biri evdeki karısına ve çocuklarına ulaşmıştı. Zarfın üzerinde, onun bulunduğu kampın adresi vardı. Evdekiler bu mektubu gözbebeği gibi muhafaza ediyorlardı. Ama Molla’nın kendisine Kasım 1944’ten sonra evden mektup gelmiyordu. Dolayısıyla köyde olup bitenlerden, Ahıska’dan bütün Müslüman halkın sürülmüş olduğundan onun haberi yoktu. Hep kara kara düşünüyor, neden evden bir mektup alamadığını merak ediyordu...

Aslında Molla’nın kampta bir bakıma şansı vardı. Tutukluların içinde çok sayıda Müslüman vardı. Kafkasya’dan, Kırım’dan, Orta Asya’dan getirilmiş tutuklular, imkân dâhilinde Molla’ya destek veriyor ve onun ağır işlerde çalışmaması için yardımcı oluyorlardı. Bu insanlar ona her konuda yardımcı olmaya çalışıyorlardı. Molla da onların ölmüşleri ve Allah’ın kazadan belâdan kendilerini koruması için dualar ediyordu. Ama ceza kampı keyif yeri değildi. Molla neredeyse seksenine merdiven dayamıştı. Çok eziyet çekiyordu.

Molla, bulunduğu kampta bir hemşehrisini, Ali Öğretmeni bulmuştu. Ali’nin de babası önceleri molla olmuş. Oğlu da Kur’an okumasını, dinî vecibeleri

iyi biliyormuş. Ama yeni rejim kurulunca oğluna Sovyet okulunda okumasını nasihat etmiş. Ali de Ahıska'da altı aylık kursu bitirmiş ve ilkokul öğretmeni olmuştu. Rus alfabesiyle okuma yazma öğretiyormuş. İki hemşehri buluştukça hep Ahıska'yı konuşuyorlardı. Halkın köylerden sürgün edildiğinden haberleri yoktu.

Derken günün birinde Molla Yusuf'a bir mektup geldi. Artık gözleri eskisi gibi görmüyordu. Zarfı alıp açtıysa da okuyamadı. Haber gönderdi, Ali Öğretmen mektubu okumaya başladı. Zarfın üzerinde 'Özbekistan, Andican vilâyeti, Çiftemez köyü, Nergis Camalova' yazıyordu. Ali Öğretmen sordu:

- Nergis kimdir? Onun Özbekistan'da ne işi var? Sen onu nerden tanıyorsun?

Molla Yusuf çok heyecanlanmıştı, üstelik hayretler içindeydi. Nergis, onun torunuydu, Camal da babasının ismiydi. Mektup şöyle başlıyordu:

"Dedem can, selâm eder ellerinden öperim. Dedem can, bizi köylerimizden ayırdılar, Orta Asya'ya sürgün ettiler. Ahıska'da bizim şennikten kimse kalmadı, hepsini buralara sürdüler. Biz buralarda zorunlu iskâna tâbiyiz. Öyle isteğimizi yapamıyoruz; bir yerlere de gidemiyoruz. Dede, buralar hiç bizim yerlere benzemiyor. Çok sıcaktır, arklardan su alıyoruz. Su hem sıcak, hem de bulanıktır, temiz su bulunmaz. Geceleri uyuyamıyoruz. Ninem, yolda gelirken, vagona öldü. Cenazesini zorla elimizden aldılar, bize vermediler. Cenazeyi ne yaptıklarından haberimiz yok. Büyük amcam yolda kaldı. Onun da nerede olduğunu, neden hâlâ bizlere kadar gelmediğini bilmiyoruz. Öbür amcamın Semerkant taraflarında yerleştirildiğini öğrendik. Halkımız güç belâ yaza çıktı. Kışta soğuktan, şimdi de sıcaktan, salgın hastalıklardan, kanlı ishalden çocuklar ve ihtiyarlardan ölen çok oldu. Bizim köy halkını 10-12 Özbek köyüne dağıtıp yerleştirdiler. Biz burada on haneyiz. Diğer akrabalarımızı görmesek de haber alabiliyoruz. O koskoca ailemizden üç kişi kaldık; yani ben, kardeşim ve annem. Babam savaşta ölmüş, kâğıdı geldi. Dedem can, çok zorluk çekiyoruz, takatimiz kalmadı. Canım dedem, peki sen o yaşınla o hapislerde sürgünde nasıl dayanıyorsun? Bunca olup bitenleri yazsam, büyük bir kitap olur. Allah cümlemize merhamet eylesin, sabır versin. Torunun Nergis."

Ali Öğretmen, mektubu bitirirken artık hüngür hüngür ağlamaktan kendini zor tutuyordu. Mektubu gözleri yaşlı Molla'nın dizinin üstüne koydu, hiçbir şey söylemedi, teselli için tek kelime etmedi. Allah'ın o iki kulunu o gün o sırada kimse avutamazdı.

Molla Yusuf zar zor yerinden kalktı, sessizce geçip tahta ranzadaki yerine uzandı. Bu mektup molla'yı diriyken öldürmüştü. Bunca ömründe böyle bir derdi, bunca felâketi, bu tür darbeyi hayal bile edemezdi...

Gözünün önüne, çocukluk günleri geldi. Babasıyla amcasının yaptığı konuşmayı hatırladı. Amcasının

sözleri aklına geldi: *"Kendi milletinle kendi vatanında yaşamak ve bu vatan için ölmek mutluluktur, şereftir. Çocuklarını esareten kurtar, buraya taşın, bir lokma ekmeği burada da bulursunuz."* demişti. Bütün ömrü gözlerinin önünden geçti. Beş on sene okudu, dinî kitapları, imamlığı öğrendi; köyün muteber insanlarından biri oldu. Malı mülkü, itibarı vardı, söz sahibiydi. Yıllarca ufak tefek maddiyat karşılığında halkına hizmet etmişti. Nikâh kıymış, cenaze kaldırmıştı. Nice hatim indirmiş, Mevlit okumuştur. Kimseyle kavgalı olmamış, haram yememişti. Her zaman şükretmiş, sabırlı olmuştu. Peki, şimdi ne oldu? Neden böyle oldu? Bunca dert belâ niçin? Bu yaşta Sibiryaya kampında ne işi vardı? Oğlu kimin için savaşmıştı, ne uğruna ölmüştü? O kocaman sülâlesini niçin sürgün etmişlerdi? Savaş bitince af çıkacak, tutuklular evlerine gidecek diyorlardı. Molla Yusuf da serbest kalacağını umut ediyordu. Al işte sana af, işte sana kurtuluş! Demek ki, Allah'ın bir bildiği var. Belki insanlarımızın ibadetlerinde, yaşayışlarında bir kusur vardı ki, bize bu cezalar reva görüldü...

Uykusunda sanki sesler duymaya başlamıştı, Halil Efendi'nin sesine benziyordu:

- Molla Yusuf, anasından ayrı düşen tayı kurt yer. Allah insana beyin ve zekâ vermiştir. Onları akıllı kullansın diye, olup bitenlerden ibret alsın diye. Dünyada güçlüler, her zaman zayıfları yenmişlerdir. Kendi devleti ve ordusu olmayan milletler, esarete mahkûmdurlar. Ya ilahi sen kerimsin. Padişahımızı akil eyle. Düşman üstüne muzaffer eyle. Fakat hangi padişah?

Halil amca sanki gaipten bir yerlerden, çok uzaklardan soruyor gibiydi:

- Şimdi anladın mı, deden de, baban da, sen de hangi padişaha dua ettiniz, kimin muzaffer olmasını istediniz? Kendi ordusu olmayan bir halk ezilmeye mahkûmdur ya da başka ordulara hizmet etmelidir.

Sabah oldu. Molla Yusuf yerinden kalkmadan oracıkta yerinde yata kalmıştı. Arkadaşları uyandırmak isteyince her şeyin bittiğini gördüler. Bedeni buz gibiydi, Molla Yusuf ruhunu teslim etmişti.

Molla Yusuf nasıl öldü, cenazesi ne oldu, mezarı var mı? Varsa nerededir?

Meheddin Bekiroğlu (Ahmedov)

1924'te Ahıska'nın Uravel köyünde dünyaya gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nda askere alınmış ve 1942-1948 yılları arasında Sovyet ordusunda askerlik yapmıştır. 1944 sürgününde ailesi Özbekistan'a sürülmüştür. 1961'de ailece Özbekistan'dan Azerbaycan'a gelmiş ve 1986'da Haçmaz'da vefat etmiştir. Gelecek sayımızda Bekiroğlu ile ilgili bir yazı yer alacaktır. Bu bilgilerle hikâyesi oğlu **Üzeyir Uravelli** tarafından bize verilmiştir.

Bizim Ahıska